

DAĞIŞTANDA - DOĞMA VƏTƏNDƏ YAŞAYAN AZƏRBAYCANLILAR

(Yazıcının gündəliyindən)

1 yazı

Dağistan mənimçün Azərbaycan qədər əziz bir diyardır. Çünki həyatımın ən keşməkeşli illərini (1997-2000-ci illər) Dağstanda yaşamışam. Belə

ki, həmin vaxtı Azərbaycanca "mədəniyyətin" nəzəriyyəsi böyük konfliktlə olduğundan, bədii rəhbəri və direktoru olduğum Sumqayıt Dövlət Musiqili-Dram Teatrından bir o qədər uzaqdan sonra, Mə

lmişmiş. Ancaq yəni də Azərbaycan Mədəniyyəti Nəzəriyyəsinin gənəliyi, üstünlükdən məni həmin teatra rəhbərlik etməyi, Azərbaycana qayıtmağı. O vaxt həmin teatr rəhbəri Xəlq artisti, maraqlı aktyoru Təyriy Qasimovun təyini etdi. Ancaq o da 1 il 6 ay orada işləyən sonra, teatrın direktoru, əsas məntəqə xəbəri olmayan Şahbalaçılar arasında yaranan konfliktlə görə Azərbaycana, əvvəliki iş yerini olan Dövlət Gənç Tamaşaçıları Teatrına gəyidib. Məni isə Azərbaycan Mədəniyyəti Nəzəriyyəsi dördüncü kimi qələmə verir. Azərbaycandakı teatrda işləməyi imkan vermişdir. Çox böyük çətinliklərdən sonra, Azərbaycan Mədəniyyəti Nəzəriyyəsinin mədəniyyətimizin başına səfəli sənətlər, mədəniyyətimizi, incəsənətimizi hər günə şəpəqlər haqqında televiziya da dediyimi və qəzəllərə orada yazdığımı görə, onun məcbur olub mənə 2001-ci ilin fevral ayında Dövlət Gənçlər Teatrına qarşıluq rejissor vəzifəsinə təyini etdilər.

Fəxrəddin Oruc Qəribəsov:
"Bütün bunları görmək üçün milli sevgi və yağı olmalıdır. Azərbaycandakı yüksək rütbəli məmurlar fikirləşməlidirlər ki, biz də azərbaycanlıyıq".

kitabım da həmin illərin xətrəsidir. Elə həmin vaxtı Dağistan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının da yaranmasını əsl səbəklərindən biri olmuşam. Belə ki, Dağistan Milli Şurasının üzvü, Dərbənd rayonu İcra Hakimiyyətinin başçısı mərhum Seyid Qurbanov, onun oğlu, Dağistan İllatçı Vəkil Məhəmməd Qurbanov, Dərbənd şəhər Mədəniyyət və İnforsasiya şöbəsinin müdiri Hüseyinbəy Hüseyinov və onun kiçiklərinə bu teatrın yaranması üçün ca-

Dağstanda işlədiyim vaxt, orada olan azərbaycanlı ziyalılar tamaşaların təqdimində, maraqlı yazılar yazmaqla təbliğat işində mənə çox köməklik etdirdilər. Onlardan biri də Azəri oğlu, folklorşünas, müəllim, böyük ziyalı, maraqlı şair, yazıçı, dramaturq, türçüməçi Fəxrəddin Oruc Qəribəsov idi.

Həmin vaxtlar Dağstandakı görüşlərimizin ən maraqlılarından biri də Fəxrəddin Oruc Qəribəsovin qırx illik yubileyində iştirak etməyimiz oldu. Bu görüş 1997-ci ildə elə Fəxrəddinin doğulduğu Aşağı Mitəqi Qazmalar kəndində, onun doğma ocağında təşkil olmuşdu. Yubileyin də ziyafət məclisini, Mitəqi Aqrifmasının direktoru, dəyərli ziyalı Rəhim Mirzəyev təşkil eləmişdi. Yadımdadır ki, 1997-ci ildə Fəxrəddin Oruc Qəribəsovin yubileyi bir növ Dağistan millətlərinin poeziya və incəsənət bəyramına çevrildi. Belə ki, hər millətdən olan şairlər, musiqiçilər triboklərinə öz dillərində şeirlər, məhənləri elə etdilər. Maraqlı rəqslər oynadılar. Bizi çıxışlarımız isə daha maraqlı qarşıladılar. Çünki uzun illər idi ki, bura Azərbaycan kollektiv gəlmirdi. Teatrımız ansamblının ifası və bu ansamblın rəhbəri Zöhrab Xasayevlə qəronda çaldığı həvalər həmin heyran etmişdi. Hərni bu haqda xoş sözlər deyirdim.

Fəxrəddin Oruc Qəribəsov Dağstandakı azərbaycanlı ziyalıların ən aparıcılarından idi. O, ordu sıralarında Azərbaycanın Gənç şöbəsinin desant hərbi hissəsində xidmət edib. Onun Azərbaycanla bağlılığı elə həmin illərdən başlayıb. Uzun illər kənd məktəbinin direktoru işləyib. Biz, Dağstanda

publikasının Yazıçılar İttifaqında Azərbaycan yazıçılarınin şöbəsi yaradılıb.

Fəxrəddin Oruc Qəribəsov təkcə Azərbaycan dilini yox, həm də rus, tat və lozgi dillərini də səlis bilir. O, həmin vaxtlar türklər, tatar və onların qarşısında yaranan Mitəqilər haqqında maraqlı bir kitab üzərində işləyirdi. Sonra həmin kitab çap olundu və Dağstanda çox böyük maraqla qarşılandı.

2018-ci ilin oktyabr ayının 22-də biz 18 ildən sonra Fəxrəddin Oruc Qəribəsovlə Türkiyə Respublikasında Poeziya bayramına gətirdi bir vaxtda yenidən görüşdük və keçmiş illəri həzin bir xatirə kimi yad etdik.

18 ildə Dağstanda əlaqələrim olmadığından orada olan dostları soruşdum. Fəxrəddin müəllim bildirdi ki, artıq onların çoxu dünyalarını dəyişib. Bu da məni çox məyus etdi ki, onun mənim "Səhərsiz dünyamız" kitabının çap olunmasını görmədilər. Orada özleri haqqında yazılan sənəmi sözlərlə artıq tanış ola bilməyəcəklər. İlk öncə özümlə qəndim ki, gərək bu kitabı 10 il bundan qabaq çap etdirirdim. Amma bu, maliyyə məsələlərilə bağlı olduğuna görə həmin kitab 10 ildir ki, hazırlanmasın baxmayaraq, hələ də işıq üzünə görə bilmir... Bu da Azərbaycanca yazıçıların taleyinin faciəsini göstərir. Onlar yazdıqları əsərləri imkanlılığı ucubandan çap etdirə bilmirlər. Amma millətə, onun mədəniyyətinə, ödəniyyətinə "ürək çevirən" ədəbi nüsnələrini var ki, belə kitabları həftə olmağın çap xərçini bir gündə restoranlarda xərcləyirlər. Bax, biz buqə"

Fəxrəddin müəllim, bizim azərbaycanlı gənclərinin 18 il ödəni. Bu illər sizin üçün nəcə keçib?

"Nə yazıçı ki, həmin vaxtlar Dağstanda gəlməyə və biz azərbaycanlı ziyalıların bir yerə toplaşmasında sizin də böyük xidmətləriniz oldu. Həm də orada yaşayan millətlərin də Azərbaycan mədəniyyətinə, incəsənətinə böyük maraqları arırdı. Biz də buna görə qürurluqduq. Mənim də teatrda bağlılığım Dərbənd Pedaqoji Texnikumunda olduğum vaxtlardan başlayıb. Belə ki, həmin vaxtlar Dağstanda Oməkdar artisti, böyük fədakar insan, Dağstanda Azərbaycan teatrının, mədəniyyətinin ən böyük təbliğatçısı Nəzir Həziyevlə tanış olmağım Azərbaycan Xəlv teatrında həvəskar aktyor kimi çıxış etməşəm. Onun qarşısında Səlim Murad Vurğunun "Fərid və Şirin" və Əbdürrəhman bəy Həziyevin "Yerli cədi" tamaşalarında iştirak etməmiş. Hər iki tamaşa

böyük uğur qazandı və hətta "Fərhad və Şirin" tamaşası haqqında Əbülfəz Naxçıvanlının "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində böyük ressenziya çap olunmuşdu. Həmin tamaşalara görə biz çoxlu diplomlar və pul mükafatları aldıq. Bilirsiniz ki, həmin Xalq teatrının bazasında Dağıstan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı yarandı. O teatrın yaranmasında da sizin xidmətiniz çox oldu. Mən sonra Mahaçqalaya gedib Pedaqoji İnstitutu qəbul oldum. Ona görə də daha həmin Xalq teatri ilə əlaqələrim kəsildi. Mən elə tələbəlik illərindən bədii yaradıcılıqla məşğul olmağa başlamışam. Şeirəlim Dərbənddə Azərbaycan dilində çıxan "Dərbənd" qəzetində və rus dilində nəşr olunan başqa qəzetlərdə də çap olunub. Eləcə də Azərbaycan Televiziyasındakı "Karvan" vertikalında səsəlib və "Uludu" jurnalında çap olunub. Bilirsiniz ki, bəhmətli akademikimiz Məhərrəm Qasımlı da bir vaxtlar Dağıstanda olub. 1970-80-ci illərdə Dağıstana gəlib, orada olan folklorumuzu toplayıb və həmin vaxtı "Bizim ellər yerindəmi?" adlı maraqlı kitab da yazdı. Sonra bizim şeirləri toplayıb "Uludu" jurnalında çap etdirdi. Dağıstanda yaşasaq da Azərbaycan həmişə bizim üyümüzüzdür. Dağıstanda 150 mindən çox azərbaycanlı yaşayır. Əlbəttə ki, o yerlər bizim dədə-baba torpağıdır. Əvvəllər Dağıstanda azərbaycanlıların sayı lap çox idi. Amma 1950-ci illərdən sonra ayrı-ayrı sənəblər ucubandan çoxlu azərbaycanlılar oradan köçüb yaşamağa Azərbaycana gəldilər.

list yazılardan, esselərləndən və pyeslərləndən ibarət dörd cildlik Antologiya çap edəcəklər. Həm o millətlərin dilində və həm də rus dilində. Bütövlükdə Rusiya Federasiyasında, Dağıstandakı 150 mindən çox həmvətənlərimiz də daxil olmaqla, iki milyondan çox azərbaycanlı yaşayır. Maksim Amelin mənim, Tahir Salehin və Zeynəb Dərbəndlinin şeirlərini də həmin Antologiyanın birinci cildinə daxil edib. Kitab artıq çapdan çıxıb və bizim şeirlərimiz də onun xoşuna gəlib. İkinci cildə uşaqlar üçün şeirlər də yer alıb. Orada Təhmiraz İmanovun və Zeynəb Dərbəndlinin şeirləri də çap olunub. Üçüncü cildə mənim və Zeynəb Dərbəndlinin yazıları çap olunaçaq. Dördüncü cildə isə mənim "Mirzə Kazım bəy" pyesimin çap olunması planlaşdırılır. Maksim Amelin bu məsələni Moskvada Rusiya Federasiyası Yazıçılar İttifaqında qaldırıb ki, Dağıstanda maraqlı azərbaycanlı yazıçılar var və hətta onlardan dörd nəfəri Rusiya Federasiyası Yazıçılar İttifaqının da üzvüdür, amma onları bölməsi yoxdur. Onun bu ideyasını Dağıstan Yazıçılar İttifaqının sədri Məhəmməd Əhmədov da, Qalina Əhmədova da müdafiə etdilər və bəsləliklə, 2017-ci ildə Moskvada Rusiya Yazıçılar İttifaqının azərbaycan bölməsi yarandı. Artıq 6 nəfər Yazıçılar İttifaqının üzvü olan azərbaycanlı var və həmin bölmənin də sədri mən təyin olunmuşam. Əlbəttə, Dağıstanda yazan, bədii yaradıcılıqla məşğul olan azərbaycanlılar çoxdur. Hətta ehtiyac ucubandan Azərbaycanın bəzi bölgələrində yazıçıların köməyinə

ki, daha gəlmirlər. Amma axır vaxtlar yalnız "Azad qələm" qəzetinin baş redaktoru, maraqlı şairə Nacibə İkin və Ramiz Qusarçaylı daha çox gəlirlər. Onların bizim üstümüzə öməyi daha çoxdur. Onlar tez-tez Dərbəndə gəlib, bizim tədbirlərdə yaxından iştirak edirlər. Bizim şeirləri gətirib, Azərbaycanda çap etdirirlər. Hətta Nacibə İkin "Azad qələm" qəzetində hər ay "Dərbənddən gələn səs" adlı bizim şeirləri qəzetin bir-iki səhifəsində də çap edir. Ramiz Qusarçaylı da hazırladığı toplularda, "525-ci qəzet" və "Ədəbiyyat" qəzetlərində bizim şeirləri, hekayələri çap etdirir. Allah hər ikisinin canını sağ ələsin. Biz, çox istəyirik ki, Azərbaycan Yazıçılar Birliyi də Dərbənddə, Dağıstanda yaşayan azərbaycanlı yazarlarla maraqlı bir görüş keçirsin, bizim problemlərimizlə maraqlansın ki, biz də özümüzü doğma yurtdumuzda qorub hiss etməyək. Onların mənavi dəstəyini bizim üçün böyük ehtiyacımız var. Bu, həm də Dağıstan rəhbərliyinin bizə marağını artırar.

Dağıstanın bütün bölgələrində azərbaycanlılar yaşasalar da, amma əsasən Dərbənd rayonunda, Dərbənd şəhərində və Tabasaran rayonunda daha çox yaşayırlar. Bu gün Dağıstanda azərbaycanlılara qarşı münasibət necədir?

-Bizə qarşı indi münasibət çox yaxşıdır. Amma əvvəllər pis idi. Hətta bizə qarşı siyasi vəziyyət də yaxşı deyildi. Əsasən də canı Dağıstanda bözi güvənlər vardı ki, azərbaycanlıları oradan sıxışdırmaq cəhdlərini də irəli sürürdülər. Onlar çox işi

nur. Biz də həmin jurnalı Azərbaycan dilində nəşr etmək istəyirik. Dağıstanda hər il altı dildə ədəbi-bədii almanax çap olunur. Biz də istəyirik ki, həmin almanax Azərbaycan dilində nəşr edək. Bax bütün bu məsələləri Dağıstan dövlətinin qarşısında qaldırmaq istəyirik. İnanırıq ki, bizim bu xeyrixah ideyalarımız müsbət həll olunaçaq. Birinci məsələ Dağıstan Yazıçılar İttifaqının nəzdində Azərbaycan bölməsini yaratmaq idi. Biz, artıq buna nail olduq. İndi bütün azərbaycanlı yazıçılar Rusiya Federasiyası Yazıçılar İttifaqının keçirdiyi tədbirlərdə iştirak edə biləcəklər. Bu, böyük qələbədir. Biz, bunu 80 ildən çox gözləmişik.

- Sizin Türkiyənin Adana şəhərində getməkdə məqsədiniz nədir?

-Biz Rusiya Federasiyası Yazıçılar İttifaqının üzvü olduğumuza görə, Rusiyada Türkdilli xalqlar arasında üç yazıçı seçilib. Türkiyənin Adana şəhərində Türkdilli xalqlar üçün keçirilən Poeziya festivalında iştirak edəcəyik və orada Rusiyaya təmsil edəcəyik. Bu üç yazarlardan biri mənəm, biri Zeynəb Dərbəndli və biri də tatar Ruslan Qalibulindir.

Orada biz ölmüşümüzün bəzi əsərlərini oxuyacağıyıq. Başqa ölkələrdən gələn və Türkiyədəki yazarlarla yaxından tanış olub, fikir mübadiləsi aparaçağıq. Belə görüşlər də hər il Türkiyədə keçirilir və bu Türkdilli xalqların bayramı olur.

- Dağıstanda azərbaycanlı zivalları çoxdurmu?

sus ki, həmin vaxtı Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi bizə imkan vermədi ki, həmin ideyaları reallaşdıraq. Hətta mənim məqsədım vardı ki, özüm təhsil aldığıım Moskvadakı A. V. Lünacarski adına

universitetində təhsil almaq üçün qeydiyyatdan keçim. Lakin Azərbaycanın o vaxtki xarəici əlaqələr nazirliyi bu təklifi qəbul etmədi. Mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

Beləliklə, mən Moskvaya getmədim. Lakin o vaxtda Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

Beləliklə, mən Moskvaya getmədim. Lakin o vaxtda Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

Beləliklə, mən Moskvaya getmədim. Lakin o vaxtda Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

1992-ci ildən latın qrafikasına keçmişik. Bütün yazılarımız, məktəblərdə oxuyan azərbaycanlı balalarınıızın Azərbaycan dilində dərsləri də latın qrafikasındadır. Amma indi Dağıstan Təhsil Nazirliyi mə

ndən tələblər ki, bizə mənim təhsil aldığıım universitetə qəbul olmağına imkan versin. Lakin Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyi bu təklifi qəbul etmədi. Mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

Beləliklə, mən Moskvaya getmədim. Lakin o vaxtda Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

Beləliklə, mən Moskvaya getmədim. Lakin o vaxtda Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".

Beləliklə, mən Moskvaya getmədim. Lakin o vaxtda Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, mənə yazdılar ki, "Sən Azərbaycanın xarəici əlaqələr nazirliyində işləyən bir kəşidən olmağına görə, bu universitetə qəbul olmağına imkan yoxdur".